

## Справа «Е. та інші проти Сполученого Королівства» (E. and Others v. the United Kingdom)

У рішенні, ухваленому 26 листопада 2002 року у справі «Е. та інші проти Сполученого Королівства», Суд постановив, що:

- мало місце порушення ст. 3 Конвенції; не було необхідності розглядати питання про порушення ст. 8 Конвенції;
- мало місце порушення ст. 13 Конвенції.

Відповідно до ст. 41 Конвенції Суд призначив сплатити 16 000 євро заявникам Е., Х. та Л. та 32 000 євро заявнику Т. як компенсацію моральної шкоди, а також 64 000 євро у відшкодування судових витрат.

### **Обставини справи**

Заявники Е., 1960 р. н., Х., 1961 р. н., Л., 1963 р. н., і Т., 1965 р. н., є громадянами Сполученого Королівства та проживають зараз у Шотландії. Е., Л., Т. є сестрами, Х. – їхній брат. Після смерті батька у 1965 році їхня мама почала спільно проживати з В. Х. та дітьми у комунальній квартирі у містечку Дамфріз.

16 листопада 1976 року Е. було знайдено напівпритомною після вживання надмірної дози наркотиків. У медичному протоколі, у якому засвідчено відповідну подію, містяться пояснення Е., де йдеться про те, що В. Х. попередньо бив і кричав на неї, що призвело до її втечі з дому з наміром вчинити самогубство.

7 січня 1977 року Л., друга заявниця, у віці 13 років утекла з дому після того, як, за її словами, В. Х. вчинив спробу зґвалтувати її. В. Х. був заарештований і обвинувачений у заподіянні грубої образи Е. та Л. 8 січня 1977 року він визнав себе винним в інкримінованих йому діяннях. За свідченнями заявників, його не було взято під варту відразу після зізнання, і до винесення вироку він проживав удома. В. Х. був засуджений до двох років позбавлення волі умовно.

Приблизно у листопаді 1988 року Е., Л. та Т., за порадами адвоката, заявили у поліцію про те, що вони зазнали ганебного ставлення з боку В. Х. Йому було пред'явлено обвинувачення та згодом його було засуджено за тяжкі акти непристойності, вчинені у період з 19 жовтня 1967 року до 18 жовтня 1972 року та з 1 вересня 1976 року до 18 жовтня 1976 року щодо Е., у період з 28 липня 1968 року до 31 грудня 1974 року щодо Л. та з 28 серпня 1974 року до 27 серпня 1978 року щодо Т.

20 червня 1989 року Високий Суд засудив В. Х. до двох років позбавлення волі з відкладенням виконання вироку, зважаючи на дані про те, що на час ухвалення вироку він проживав у графстві Йоркшир, і що більшість злочинних діянь було вчинено ним до засудження 1977 року.

Саме в цей час, як стверджують заявники, вони дізналися про проведене розслідування щодо В. Х., яке завершилось постановленням вироку у 1977 році, а також про те, що виконання вироку було відкладено за умови, що він не проживатиме разом із сім'єю.

Приблизно у період з 1992 до 1993 року заявники звернулися за компенсацією до Ради з питань надання компенсацій потерпілим від злочинів (РКПЗ). Вони стверджували, що приблизно з 1967 року заявниця Е., будучи у віці шести чи семи років, вперше зазнала і продовжувала зазнавати протягом наступних десяти років ганебного ставлення з боку В. Х. (він примушував її займатись мастурбацією, бив, наказував їй роздягатись до талії і шмагав її ланцюгами). З того часу у неї виникли серйозні психічні проблеми, що виявлялося у неодноразових спробах самогубства та у зловживанні алкоголем. Висновок психіатричної експертизи від 24 квітня 1992 року підтвердив, що виявлені симптоми відповідали важкому посттравматичному стресовому розладу.

Заявник Х. стверджував, що приблизно з 1967 року він зазнав фізичної кривди і погроз насильством з боку В. Х. Вже коли заявнику виповнилось 6 років, В. Х. наносив йому удари кулаком у живіт, грубо штовхав до стінки. Висновок психіатричної експертизи від 9 червня 1992 року засвідчив, що у заявника виникли довготривалі комунікативні проблеми,

він також страждав від заниженої самооцінки й укорінених проблем особистості.

Л. стверджувала, що протягом 1969-1970 років вона зазнала сексуальної і фізичної кривди від В. Х., який почав зачіпати її ще тоді, коли заявниці було 5 чи 6 років. Коли вона стала старшою, він примушував її до орального сексу і заставляв її та інших дітей шмагати одне одного ланцюгами й різками. Коли заявниці виповнилось 11 чи 12 років, В. Х. декілька разів вступав із нею у статеві зносини. Висновок психіатричної експертизи від 24 квітня 1992 року підтвердив, що симптоми, які проявлялися у нічних кошмарах і відсутності сну, відповідали важкому посттравматичному стресовому розладу.

Заявниця Т. стверджувала, що протягом 1971-1979 років вона зазнала сексуальної та фізичної кривди від В. Х. Він змушував її до мастурбації, і коли їй було 14, присилював до статевого зв'язку. Висновок психіатричної експертизи від 14 квітня 1992 року засвідчив, що симптоми, які полягали, зокрема, у низькій самооцінці, загостреному відчутті страху, відсутності довіри й у депресії, відповідали важкому посттравматичному розладу.

РКПЗ призначила виплатити 25 000 фунтів стерлінгів Е., Л. і Т.

30 січня 1996 року заявники звернулися до Комісара місцевої адміністрації у Шотландії (місцевого омбудсмена) з вимогою розпочати розслідування фактів недбальства і зловживання службовим становищем з боку представників місцевої влади. У листі від 6 лютого 1996 року містилась відповідь омбудсмена про те, що він не компетентний вирішувати такі скарги.

### **Зміст рішення Суду**

Заявники, посилаючись на ст. ст. 3, 8, 13 Конвенції, стверджували, що місцева влада виявилася неспроможною захистити їх від кривди, заподіяної відчимом, а отже, вони не скористались правом на ефективний засіб правового захисту, передбаченим ст. 13 Конвенції.

Суд зауважив, що уряд не піддавав сумніву правдивість показань заявників і не стверджував, що вони були необґрунтованими. РКПЗ призначила виплатити значні суми компенсацій для заявників Е., Т. і Л., незважаючи на те, що факт довготривалого ганебного ставлення з боку В. Х. не був доведений. Суд звернув увагу на те, що жодних обвинувачень проти В. Х. не було висунуто на підставі показів Х., а відтак, жодної компенсації заявнику Х. не було призначено. Хоча заявник Х. повідомив пізніше про те, що йому було заподіяно фізичної кривди, а показання інших заявників так само, як і висновки психіатричної експертизи, підтверджували його скарги. Суд узяв до уваги покази усіх заявників щодо тривалості і ступеня страждань, яких вони зазнали. Однак він застеріг, що позиція Суду у цій частині у жодному разі не повинна розглядатися як можливе визнання вини В. Х., скільки, відповідно до Конвенції, кримінальна відповідальність фізичних осіб не є предметом розгляду Суду.

Суд вважає, що соціальні служби повинні були бути обізнані із ситуацією, що склалася у сім'ї заявників, зокрема із фактами сексуальної, фізичної кривди, заподіяної В. Х., а також із тим, що, незважаючи на умови відкладення виконання вироку, він продовжував перебувати у близьких контактах із сім'єю. Навіть якщо соціальним службам не могло бути відомо про кривду, яку заподіював В. Х. у період після ухвалення вироку у його справі, вони повинні були знати про те, що діти перебували у потенційній загрозі. Поряд із цим, соціальні служби виявилися неспроможними вжити заходів, які уможливлювали викриття усіх фактів такої поведінки, і завадити вчиненню відповідних дій у майбутньому. Суд визнає, що відсутність розслідування та співпраці між відповідними службами справили істотний вплив на розвиток подій у цій справі. Суд також вважає, що належне й ефективне притягнення працівників відповідних соціальних служб до відповідальності, зокрема у судовому порядку, могло б допомогти уникнути кінцевих негативних наслідків або хоча б зменшити заподіяну шкоду. Таким чином, мало місце порушення ст. 3 Конвенції.

Суд зауважив, що, незважаючи на те, що компенсації були призначені трьом заявникам РКПЗ, остання не може розглядатись як орган, що гарантує притягнення до відповідальності соціальних працівників за недбальство щодо дітей. У будь-якому разі жодної компенсації не було виплачено заявнику Х., а визначення сум компенсацій іншим

заявникам відбулось без урахування матеріальної шкоди, яка стала наслідком заподіяних кривд.

Поряд з цим, навіть якщо б скарга до місцевого омбудсмена призвела б до ініціювання омбудсменом розслідування окремих діянь соціальних працівників у справі заявників, його висновки не вважалися б обов'язковими, оскільки омбудсмен уповноважений ухвалювати висновки лише рекомендаційного характеру.

З іншого боку, якщо позов було би подано сьогодні, заявники могли б принаймні поставити питання про невиконання владою обов'язку забезпечити їм відповідні права, передбачені Конвенцією, на підставі Закону про права людини 1998 р. Проте така справа не могла бути порушена у 1996 році. Отож, Суд дійшов висновку, що заявники не мали у своєму розпорядженні засобів підтвердження власних заяв про те, що представники місцевої влади не спромоглися захистити їх від нелюдського і такого, що принижує гідність, поводження, а тому мало місце порушення ст. 13 Конвенції.

*Реферативний переклад з англійської мови та опрацювання рішення здійснено у Львівській лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПрН України О. О. Бекетовим, Р. М. Москалем, Н. П. Ничай, М. Ю. Пришляк, Т. І. Пашуком, М. Б. Рісним, А.-М. Я. Хом'як.*